

ASIGURAREA ORDINII PUBLICE PRIN PREVENIREA ȘI SANȚIONAREA FAPTELOR DE TÂLHĂRIE ÎN PERIOADA SECOLELOR XVIII–XIX: INCRIMINAREA TÂLHĂRIEI ÎN CODUL PENAL AL LUI ALEXANDRU IOAN CUZA

ALEXANDRA NACU*

Ideile novatoare vehiculate de Revoluția de la 1821, pregătită de boierii pământeni în colaborare cu Tudor Vladimirescu și condusă ulterior numai de către acesta și, ulterior, de Revoluția de la 1848–1849, întărirea și dezvoltarea orașelor românești, semn clar pentru măsura civilizației unei societăți¹, dar și bulversarea produsă de modernizarea structurilor economice, sociale, politice și spirituale au impus din ce în ce mai mult necesitatea adoptării unor măsuri legislative drastice în vederea respectării ordinii publice de către toți locuitorii Țării Românești.

Comerțul, meșteșugurile și securitatea locuitorilor din zona Dunării, frontiera naturală a Țării Românești, au fost în permanență periclitate de atacurile cetelor de prădători venite din Sudul Dunării. Un caz special al unui asemenea tâlhar a fost cel al lui Osman Pazvantoglu (fiul unui țăran bosniac, care a învățat carte, șef al găzii domnitorului Nicolae Mavrogheni, răzvrătit contra acestuia, trecut în slujba Sulatnului, devenit, prin incursiuni violente, cadouri făcute Sultanului, pașă de Vidin, în fapt, conducătorul de facto al unei forțe politice aflate într-o stare de semi-dependență față de autoritatea Sultanului, care cuprindea Bulgaria la Nord de Balcani și o parte din Vestul Serbiei, centrul politico-militar fiind Vidinul), erou al cronicii lui Dionisie Eclesiarhul².

Cetele de tâlhari nu jefuiau exclusiv localitățile de pe malul Dunării – Zimnicea, Giurgiu, Oltenița etc. –, ci și convoaiele negustorilor care mergeau spre Stambul. Atât negustorii și călătorii străini, cât și cetățenii țării trebuiau apărați, securitatea și menținerea ordinii publice fiind primordiale pentru existența statului.

În vederea stăvilirii atacurilor de la frontiere, au fost creați, în prima parte a secolului al XVII-lea, călărașii de margine, cu un căpitan rezident la Cerneți³. Apoi,

---

* Doctorand, Universitatea din Craiova, e-mail: alexnacu@yahoo.com.

¹ Cf. Ibn-Khaldoun, *Le voyage d'Occidentet d'Orient*, Paris, 1980, trad. din lb. arabă în lb. franceză de Abd al-Salam Saddadi, p. 35.

² Dionisie Eclesiarhul, *Hronograful Țărei Rumânești de la 1764 până la 1815*, transcriere după original cu indice, glosar și studiu introductiv de Dumitru Bălașa, N. Stoicescu, Note și comentarii de N. Stoicescu, București, Editura Academiei Române, 1987, passim.

³ Nicolae Stoicescu, *Despre organizarea pazei hotarelor în Țara Românească în secolele XV–XVII*, în „Studii și materiale de istorie medie”, IV, 1960, p. 217 și urm.; C. Rezachevici, *Elemente noi în oastea lui Constantin Brâncoveanu*, în *Constantin Brâncoveanu*, București, Editura Academiei Române, 1988, pp. 104–106; C. Rezachevici, *Constantin Brâncoveanu. Zărnești, 1690*, București, Editura Militară, 1989, pp. 138–139.

în anul 1690, domnitorul Constantin Brâncoveanu a înființat unitățile de martalogi⁴, care aveau scopul de a-i supraveghea pe plăieși, dar și de a-i urmări pe turcii din „raialele” de margine⁵. Securizarea frontierei era sarcina atât a militarilor români, cât și a celor turci.

În secolul al XVIII-lea, briganzii din jurul Dunării au continuat să tulbure comerțul cu Stambulul, fapt ce l-a deranjat pe însuși sultanul Ahmet I⁶. Intervenția directă a padișahului denotă o serioasă tulburare a ordinii publice, nu doar a celei interne, ci și a celei internaționale. Cetele de briganzi se ascundeau pe maluri, în peșteri, în dreptul cetății Cladova sau pe grinduri și pe mici insule în fața cetății Hârșova⁷. Sultanul cerea, în special în veacul al XVIII-lea, ca domnitorii din Țara Românească să pună capăt atacurilor bandiților și să restabilească ordinea⁸.

Una dintre fărâdelegile care tulburau în mod grav ordinea publică și securitatea cetățenilor din Țările Române era tâlhăria. Un caz consemnat în baza normelor juridice ale acelor vremuri – *Pravilniceasca Condică* – este cel al fostei catane Miul sin Badea ot Lovișteea sud Argeș. Împotriva acestuia au fost depuse opt plângeri, fiind găsit vinovat și de tulburarea liniștii publice. Deși, la 23 octombrie 1794, s-a constatat că acesta a comis mai multe tâlhării în timpul unei „răzmerițe”, fiind „un exemplu rău”, totuși, judecătorii s-au sfiit să-l condamne fără dovezi solide, probabil pentru a nu se ajunge la noi tulburări⁹.

Hoțiile, tâlhăriile și alte fapte care tulburau ordinea publică, precum găzduirile de tâlhari, erau numeroase în timpul ultimilor fanarioți. Aceste fapte care prezentau un real pericol social deveniseră un adevărat fenomen social îngrijorător la nivelul județului Vâlcea. Ca atare, au fost necesare măsuri drastice, care mergeau de la blestem până la ocnă¹⁰.

În cele mai multe cazuri, tâlharii proveneau dintre cei marginalizați. Constrânși de sărăcie, aceștia se infiltrau în rândurile tâlharilor, refuzând să se supună normelor de conviețuire sociale obișnuite¹¹. Când hoțul renunța să se furișeze și să sustragă bunuri profitând de neatenția sau nebăgarea de seamă a proprietarilor și ajungea să pună mâna pe armă la lumina zilei, sau la adăpostul nopții, el devenea tâlhar. Legiuirile

⁴ N. Stoicescu, *op. cit.*, pp. 220–221; C. Rezachevici, *Elemente noi...*, pp. 104–106; I. Țighiliu, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova (secolele XV–XVII)*, București, Editura Paideea, 1998, p. 25.

⁵ Raia desemnează un teritoriu locuit și administrat de otomani (cf. DEX, ed. a II-a, București, 1996, p. 883).

⁶ Tahsin Gemil, *Relațiile Țărilor Române cu Poarta Otomană în documente turcești. 1601–1712*, București, 1984, p. 141; I. Țighiliu, *op. cit.*, p. 26.

⁷ Pentru evoluția istorică a cetății Hârșova, a se vedea R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Un monument istoric puțin cunoscut – Cetatea feudală de la Hârșova*, în „Buletinul Monumentelor Istorice”, 1/1970, pp. 24–30.

⁸ T. Gemil, *op. cit.*, p. 81.

⁹ *Condică de Anaforale Criminalicești a lui Alexandru Constantin Moruzi*, DANIC, cota 30, Colecția manuscrise, pricina 241–242.

¹⁰ Idem, cadru 251, 260, 244, 247, 271, 275, 276, 286, 249, 250.

¹¹ Bronislaw Geremek, *Marginalul*, în *Omul medieval*, coord. Jacques Le Goff, București–Iași, Editura Polirom, 1999, pp. 317–342.

vechi românești îl deosebeau de „furi” care țin drumul fără arme¹². În momentul când se recurgea la armă, se ajungea la tâlhărie, la practicarea violenței, vecină crimei. Din păcate, în vechile texte ale codurilor medievale nu se face o deosebire clară între hoție și tâlhărie, între categoriile de „furi”.

De cele mai multe ori, tâlharii acționau în cete care puteau ajunge la 100–200 oameni. Astfel era ceata condusă de un popă, Radu, dintr-un sat din Gorj¹³. Banda lui se deda la tot felul de tâlhării confirmându-l parcă, pe Paul din Alep. Plin de uimire și năduf, el scria „noi am văzut la ei un lucru de care să ne ferească Dumnezeu: preoții lor erau șefi de bandă”¹⁴.

Rareori solitari, tâlharii întrețineau o stare de nesiguranță pe drumurile care străbăteau Țările Române. O călătorie prin munți, către Transilvania, era o aventură: „cu câtă nevoe am trăit în Țara Românească până ce am trecut muntele iarăși dincoace, câtă frică și câtă nevoe am pățimit, numai avându norocu că fiind și fratele Efrem călugărul, care și el au fost prins dimpreună cu mine, știind sama muntelui”¹⁵, scria un ieromonah Theodosie protopopului Simeon Stoica din Alba Iulia¹⁶.

Prin acțiunile lor, tâlharii deveneau stăpâni ai unor spații întinse: pășuni, plaiuri, păduri etc. Intrau și în orașe, unde aveau tănuitori și gazde, fiind protejați, cum credea poporul, de amulete miraculoase¹⁷, ce ar fi trebuit să le asigure succesul. Oamenii de rând dădeau crezare acestor legende; în realitate, tâlharii erau apărați de complicității lor, gazde, tănuitori și, uneori, de oamenii Agiei care îi făceau scăpați în schimbul unor sume de bani și/sau a obiectelor furate¹⁸. Așa se explică de ce Ienache Costandachi vel ban, deși era mare boier, se temea să trimită bani prin cineva pentru că auzise că sunt tâlhari în toate părțile¹⁹.

Speriați, dar și atrași – în egală măsură – de faptele negative, românii au stabilit că există și un sfânt protector al tâlharilor, Sf. Mina, sărbătorit la 11 noiembrie. În această zi se înalță rugi pentru tâlharii condamnați și se ascultă plângerile celor păgubiți²⁰.

Existau și ocazii în care jafurile erau comise de soldați. Astfel, în anul 1716, comandoul menit să-l răpească pe Nicolae Mavrocordat a jefuit curtea domnească²¹.

¹² În cântecele populare, hoția și haiducia erau o nevoie și o meserie. A se vedea Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, București–Iași, Editura Polirom, 2006, p. 284.

¹³ Iolanda Țighiliu, *Între Diavol și bunul Dumnezeu. Cler și cultură în Principatele Dunărene; 1600–1774*, București, Editura Paideea, 2002, p. 37.

¹⁴ N. Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. IV, București, 1902, p. 96; *Călători străini despre țările române*, vol. VI, publ. de Maria Holban, Maria Matilda Alexandrescu Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1976, p. 42.

¹⁵ Apud, Paul din Alep, *Călători străini*, vol. VI, p. 56.

¹⁶ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI, București, 1904, p. 96.

¹⁷ Aceasta era o credință care circula și era întreținută între oamenii naivi din Evul Mediu; ea există și în cântecele populare românești (cf. Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 286).

¹⁸ G. Potra, *Din Bucureștii de altădată...*, București, 1981, pp. 406–407.

¹⁹ Cf. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. V, București, 1903, p. 246.

²⁰ A se vedea și Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români*, ed. îngrijită de Iordan Datcu, București, Editura Saeculum I.O., 1997, p. 209.

²¹ Radu Popescu Vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, introd. și ed. critică de Constantin Grecescu, București, Editura Academiei Române, 1963, p. 232.

În anii domniei lui Alexandru Ipsilanti s-a cercetat atent dacă nu a fost comis un jaf de către un fost soldat, numit Postea²².

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea frontierele Țărilor Române erau încă un spațiu mare, insuficient delimitat, care permitea un permanent jaf. Populația din zonele de margine se afla într-o stare de insecuritate permanentă.

În anotimpurile reci, toamna și iarna, vremea rea îi alunga pe tâlhari din păduri și poieni, silindu-i să se refugieze în orașe²³. De multe ori, informatorii Agiei îi indicau pe cei ce-i adăposteau pe tâlhari. Astfel, în Câmpulung Muscel, Afenduli cupețul și alții ca ei au fost denunțați de Ion Străjeriul că sunt gazde de tâlhari. Reclamat a fost și un oarecare Dichiu, dintr-un sat al mitropoliei, deoarece tănuia lucruri furate, exemplu rău pentru alții²⁴.

În mod surprinzător, rețeaua de gazde și tănuitori de lucruri furate funcționa foarte bine, deși pedepsele erau foarte mari, iar oamenii Agiei le aplicau un tratament special pentru a dezvălui unde se află bunurile furate: bătaia cu gârbaciul²⁵.

Cercetarea penală a faptelor de tâlhărie se făcea, în primă fază, de către ispravnicii de județe. Ea trebuia să dureze circa trei-patru zile²⁶: „întâi să nu cutezați a tănui pă vreun hoț și a-l slobozi prin taină pentru darea de bani sau pentru orice fel de interesu [...]; pă cei cu adevărat hoți, prinzându-să, să-i luați supt pază, pe carii mai mult n-aveți a-i ținea pă la închisorile dumneavoastră decât trei patru zile, până li se face egzamenu, și cu pază să-i trimiteți aicea cu înștiințare la domnia mea și cu egzamenurile dimpreună”²⁷. Prin lege, numai acest timp puteau fi ținuți la grosul agiei – închisoare preventivă – cei bănuți. Apoi, cei cercetați trebuiau trimiși cu rezultatele obținute de ispravnici la agie, pentru a fi înaintați către judecători: „în tot chipul să cêrce să-i prindă și să-i certe și, globindu-i, să-i trimiță aici, trimițând și vina lui în scris, cu carte deschisă, cu amănuntul și cu dovadă”²⁸.

Domnia făcea eforturi constante pentru a impune respectarea puterilor conferite ispravnicilor de județe. Alexandru Ipsilanti le cerea socoteală scriindu-le exasperat: „pă cei ce să prindu în faptă de hoție îi țineți la grosu închiși zile îndelungate și nu urmați după poruncile domniei mele”²⁹. Ispravnicii erau datori să vegheze la păstrarea ordinii publice, la prinderea hoșilor și tâlharilor, să: „strejuiască în tot poporul [...] de hoți, de tâlhari, de borfași și de toți aceia ce vor pricinui pagube”³⁰.

²² N. Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. VII, București, 1904, p. 41.

²³ Erau alese, în mod obișnuit, aglomerările urbane unde hoșii și tâlharii se pierdeau în mulțime; nu puteau fi găsiți ușor; în sate, unde se cunoșteau toți locuitorii între ei, erau ușor de depistat.

²⁴ Cf. N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 263.

²⁵ Teologul sas Freidrich Murhard, *Note de călătorie (1802)*, în *Călători străini despre țările române*, vol. X, partea II, publ. de Maria Holban, Maria Matilda Alexandrescu Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Academiei Române, 2001, p. 1338.

²⁶ D.H. Mazilu, *op. cit.*, p. 450.

²⁷ Cf. *Acte judiciare din Țara Românească (1775–1781)*, ed. Gh. Cronț, Al. Constantinescu, A. Popescu, T. Rădulescu, C. Tegăneanu, București, 1973, p. 292, doc. 865 din 1 februarie 1781.

²⁸ N. Iorga, *Studii și documente...*, vol. VI, București, 1904, p. 226.

²⁹ *Ibidem*, p. 22.

³⁰ *Ibidem*, vol. VII, p. 69.

O prevedere menită să asigure ordinea publică apare în martie 1820 în Regulamentul întocmit pentru siguranța orașului București, cât și a celorlalte orașe din țară. În acel Regulament se dispune ca anumiți slujbași ai stăpânirii să fie însărcinați să cerceteze cârciumile, hanurile și cafenelele, să nu găsească în ele, mai ales în timpul nopții, chiriași sau musafiri nedoriți și să observe orice mișcare a „făcătorilor de rău”³¹.

O situație asemănătoare aveau și cei care se întâlneau în mori și biserici ori în alte locuri cunoscute pentru faptul că oamenii se întâlneau, discutau și puneau țara la cale. Ca urmare, și acolo erau supravegheați de oamenii agiei și ai spătăriei care raportau tot ceea ce vedeau și era suspect pentru ei. Și în piețe era o situație identică. Celebrul Căpitan Costache Chihăia Chiorul, când găsea în piețe negustori cu mărfuri proaste, ori la prețuri prea mari, ori oameni care încercau să vândă lucruri furate, ori grupuri de palavragii care sporovăiau spunând vrute și nevrute, îi alunga brutal folosind biciul său cu plumbi, un fel de cnut³². Măsura era absolut firească, deoarece gazdele și tănuitorii provocau neîncredere în autorități și, ca atare, haos. Căpitanul Costache Chiorul era crud, dar eficace. Ajunsese spaima orașenilor³³, dar asigura ordinea publică în București și, din când în când, era trimis și în alte orașe.

Responsabilitatea de a-i prinde și denunța pe hoți și tâlhari era, însă, colectivă. Dacă un făptaș era ascuns, nu era indicat ori predat autorităților de acea comunitate, atunci toți membrii acesteia ajungeau să fie obligați să plătească dușegubina. Această dare cu denumire de origine slavă, provenind din reunirea a două cuvinte – dușe (suflet) și gubina (pagubă) – arată că se plătea pentru descărcarea sufletului de păcate. Efectul acestei pedepse era important, mai ales preventiv, urmărindu-se ca prin răspunderea colectivă să se dezvolte și să se impună în comunitate apărarea ordinii publice. Pricinile venite de la domnie arată clar că în cazul în care locuitorii nu-i denunțau pe tâlhari, valoarea amenzii (dușegubinei) era de 50 lei. Astfel, Stoian din Buzău, gazdă de hoți și tănuitor, a fost globit (obligat să plătească o amendă), fără a i se aplica și o pedeapsă corporală sau reclusiunea³⁴.

În anul 1800 arnăuții domnului Al. Moruzi i-au prins și i-au bătut pe tâlhari: „Acești arnăuți sunt albanezi de statură impunătoare, puternică și frumoasă. Moruzi ține 1200 de arnăuți de aceștia”³⁵. Era firesc ca această gardă să fi fost capabilă să mențină ordinea publică cel puțin în București și în Craiova, chiar dacă aveau nevoie mai ales de folosirea brutală a forței.

Alteori, hoții primeau pedepse foarte aspre, ele fiind pronunțate de organele judiciare laice: să li se taie mâinile³⁶, sau să fie bătuți în târg, să fie aruncați în închisoare³⁷.

³¹ G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București*, București, Editura Academiei, 1961, p. 741.

³² G. Crutzescu, *Podul Mogoșoaiei*, ed. a II-a, București, 1986, pp. 88–89.

³³ G. Potra, *Din Bucureștii de altădată...*, pp. 406–407; G. Crutzescu, *op. cit.*, pp. 88–89.

³⁴ Cf. *Acte judiciare din Țara Românească*, doc. nr. 252, 26 ianuarie 1777.

³⁵ *Călători străini...*, vol. X, partea II, p. 1338.

³⁶ *Pravila de la Govora*, ed. îngrijită de Gh. I. Petre, Râmnicu-Vâlcea, 2004, p. 89.

³⁷ Gh. Cronț, *Influențe romano-bizantine în dreptul românesc din epoca fanariotă*, în „Studii”, 26, 1973, 2, p. 341.

Cea mai grea pedeapsă era ocna, o adevărată anticameră a morții. De obicei, cei vinovați de tulburarea ordinii publice nu ajungeau în ocna. Existau, însă, și cazuri speciale. Un astfel de caz este cel al lui Dumitru Pârâianu care, la 8 februarie 1778, a fost condamnat la ocna pentru găzduire de hoți³⁸.

Aici se cuvine să precizăm că, atât în contextul ocupației Olteniei de către Imperiul Habsburgic (1718–1739), cât și după revenirea Olteniei la Țara Românească, această regiune a fost practic la discreția haiducilor (termen de origine balcanică, bulgară, sârbă, în timp ce la greci se folosea termenul de „klephtes”). Chiar dacă nu se deosebeau de tâlhari, prin modul de operare, faptul că se ridicaseră contra fiscalității excesive a Habsburgilor, dar mai ales a fanarioților îi ridicase cumva în ochii populației, pentru care deveniseră un soi de protectori. Cel mai cunoscut caz de haiduc este Iancu Jianu, despre care se consideră că l-ar fi ucis, în timpul unei incursiuni, în sudul Dunării, la Vidin, pe însuși Osman Pazvanolgu (nu toți istoricii împărtășesc această aserțiune). Originar din Caracal, se consideră că a sprijinit în secret Revoluția de la 1821. La maturitate, a devenit chiar mic boier, prin căsătorie, renunțând la haiducie. Evident, istoriografia comunistă și filmografia comunistă au încercat crearea tipului eroului-haiduc, precum Pinteza Viteazul (la începutul secolului al XVIII-lea, în Maramureș, interpretat de actorul Florin Piersic), Iancu Jianu (interpretat de actorul Adrian Pinteza), Anghel Șapte Cai (interpretat succesiv de actorii Ion Besoiu și Florin Piersic) care luptă pentru emanciparea națională, socială.

Haiducii retrași au ajuns, conform tradiției să întemeieze chiar așezări, în nordul județului Vâlcea, cum sunt cele de la Ciunget (haiducul Ciungu), Malaia etc. Numele râului Lotru, afluent al Oltului este sinonim cu varianta latină a lui *haiduc/klephtes*, *lotru* (ladro în italiană, de la latinescul *latrones* – tâlhari, hoți).

La Craiova, a fost renumit un haiduc, pe nume Papură, ale cărui acțiuni ar fi înspăimântat, conform tradiției chiar garnizoana austriacă din Cetatea Băniei (s-a raportat o încăierare a haiducilor cu soldații austrieci, care ar fi dus la distrugerea Hanului Hurezi, numit, după refacerea de către arhitecții austrieci-Hanul Nemțesc). Papură acționa în perioada în care se colectau taxele și se transportau către eșaloanele superioare. Ba chiar, se spune că încasa „taxe de protecție” de la boieri, care preferau protecția lui. Există o tradiție, destul de greu controlabilă, potrivit căreia de la acest Papură ar proveni expresia „Țara lui Papură Vodă” (deși, varianta clasică este aceea dintr-o lucrare a unui cronicar moldovean, potrivit căreia, foametea cumplită dintr-o iarnă ar fi decimat populația Moldovei, iar verdeța și papura din primăvară ar fi salvat lumea de la foamete, iar domnitorul ar fi fost numit Papură Vodă).

Se cuvine să mai precizăm și faptul că o parte din lotri/haiduci s-au înrolat în rândul pandurilor, acele cete de tineri formate în timpul războaielor ruso-austro-turce din secolul XVIII și o începutul secolului al XIX-lea, cu precădere în județele Olteniei (Mehedinți, Gorj, Vâlcea și, mai rar, Dolj și Romanați), fiindcă pandurii primeau scutire de taxe și alte obligații, în retrograda epocă fanariotă. Dintre panduri

³⁸ Cf. *Acte Judiciare din Țara Românească*, p. 530, nr. 479.

s-au ridicat viitori ofițeri de comandă ai Armatei Române, reînființate în epoca Regulamentelor Organice, precum Gheorghe Magheru. Să nu uităm că în focul Revoluției de la 1821, mulți haiduci și chiar tâlhari, deprinși cu meșteșugul armelor de foc și de luptă individuală se înrolaseră în rândul pandurilor. Aceștia încălcau ordinul strict al lui Tudor Vladimirescu (el însuși fost slujbaș la curtea Glogovenilor, comandir în timpul războiului ruso-turc din 1806–1812, negustor, vătaf de plai la Cloșani, implicat chiar în unele acțiuni de contrabandă la granița cu Imperiul Habsburgic) de a jefui averile „celor făgăduiți” ori de a comite jafuri, atacuri asupra femeilor, de a se îmbăta frecvent neplătind ocalele de vin consumate etc. Se pare că fanarioții din Eteria au speculat tocmai nemulțumirile unor căpitani de panduri certați cu legea (foști tâlhari care se sustrăgeau pedepselor autorităților fanariote) față de duritatea lui Tudor Vladimirescu, acceptând să ia parte la complotul soldat cu prinderea și execuția liderului revoluționar român, născut în Vladimiri Gorjului și format la Craiova, în casele boierului Glogoveanu. După înfrângerea Revoluției de la 1821 și în timpul ocupației rusești din 1829–1834, unii panduri au încercat rezistența armată. Ulterior, nou creată Armata a Țării Românești s-a bazat pe experiența foștilor panduri. Cei mai tineri panduri la 1821 s-au regăsit în focul Revoluției de la 1848–1849 și, apoi, în rândul grănicerilor care încercaseră să se revolte în timpul Războiului Crimeii, când Muntenia și Moldova au fost ocupate succesiv de ruși și austriei.

Începând cu secolul al XIX-lea comerțul se dezvoltă din ce în ce mai mult astfel că, în curând, Codul Calimach, Codul Caragea și Regulamentele Organice s-au dovedit a fi insuficiente pentru a asigura dezvoltarea armonioasă a relațiilor comerciale. Astfel a apărut și necesitatea creării unei noi ramuri de drept prin adaptarea normelor și principiilor dreptului civil la o nouă categorie de subiecte de drept și la o nouă categorie de operații juridice³⁹, care să reglementeze cât mai eficient acest domeniu. În acest scop, în anii 1833, respectiv 1841, în Moldova a fost introdus Codul comercial francez tradus. Tot de inspirație franceză a fost și *Condica de comerțiu*, tipărită în 1840 în Țara Românească care, împreună cu anexele sale, s-a aplicat în practica instanțelor de judecată, inclusiv a celor din Țara Moldovei⁴⁰.

În același timp, legislația scrisă a dobândit o importanță tot mai pronunțată față de dreptul cutumiar. În ciuda înmulțirii scrierilor cu caracter normativ ce tindeau să reglementeze cele mai diverse compartimente ale vieții sociale, normele penale conținute într-o serie de documente juridice ale vremii precum *Codul lui Mihai Fotino* (1765), *Pravilniceasca condică* (*Manualul de legi* – 1780), *Manualul juridic al lui Andronache Donici* (1814), *Legiuirea lui Caragea* (1818)⁴¹, Regulamentele Organice din Țara Românească (1831) și Moldova (1832) s-au dovedit a fi insuficiente.

³⁹ Vl. Diclescu, *Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830–1848)*, București, Editura Academiei R.S.R., 1973.

⁴⁰ Acest cod a fost elaborat în aplicarea art. 241 din Regulamentul Organic.

⁴¹ Pentru detalii, a se vedea: Cezar Avram, Roxana Radu, *Aspecte privind statul și dreptul românesc în perioada regimului fanariot*, în „Analele Universității din Craiova. Seria Istorie”, Anul XIV, nr. 2 (16)/2009, pp. 121–134.

Măsurile adoptate de Alexandru Ioan Cuza în domeniul juridic au fost benefice, atât pentru populația orașelor, cât și a satelor. Prin adoptarea Codului Penal și a celorlalte coduri – Codul Civil, Codul de Procedura Civilă și Codul de Procedură Penală – domnitorul a reușit să contureze, în linii generale, un sistem de drept modern, burghez, introducând norme și instituții juridice novatoare și creând, astfel, cadrul juridic necesar pentru dezvoltarea unei societăți evaluate, în condiții de asigurare a ordinii și liniștii publice.

Prin adoptarea unei legislații moderne s-a constituit sistemul de drept modern, s-a creat cadrul juridic necesar pentru dezvoltarea României. Crearea instanțelor judecătorești moderne și organizarea activității judiciare în concordanță cu cele mai înalte exigențe ale epocii lui Cuza a avut efecte pozitive nu numai asupra practicii instanțelor, ci și asupra dezvoltării teoretice a dreptului, asupra înfloririi învățământului juridic românesc⁴² – cu alte cuvinte, asupra științei dreptului în ansamblul său.

Modernizarea instituțională și legislativă a României nu s-a făcut fără emoții. Așa cum se știe, în toamna anului 1860, la Craiova, decizia Guvernului de a impune „taxa de patentă” meseriașilor și comercianților de alcool (măsură ce a dus la o creștere a prețurilor, cu mult peste puterea economică a populației) a generat o revoltă urbană potolită prin folosirea tunurilor de către Armata Română, spiritele calmându-se numai după implicarea energică a Generalului Gheorghe Magheru. Răsculații au folosit chiar arme de foc, multe dintre ele, păstrate încă de la Revoluția din 1848–1849. Atitudinea violentă a oltenilor este dată, fără îndoială, de legătura de sânge, dar și culturală cu fenomenul haiduciei și cu prezența *lotrilor/haiducilor* și tâlharilor în Oltenia, o regiune deosebită a României.

Violența era înrădăcinată adânc în mentalul colectiv, deoarece tâlharii se ascunseseră mult timp sub haina justițiarului și a eroului popular. Chiar dacă erau siliți să îi hrănească, adăpostească, țărani, împovărați de fiscalitatea excesivă austriacă, fanariotă, vedeau prin intermediul haiducului sau chiar al tâlharului care lupta cu „potera” un fel de „eliberator”. De aici, a venit și reticența oamenilor simpli de a-i da pe mâna justiției pe tâlhari, chiar la mult timp după căderea regimului fanariot.

Lipsa educației sociale din mediul rural, incapacitatea preotului, unicul învățător al obștei de a-i determina pe țărani să respecte stăpânitorii care le puneau taxe „întocmai ca dezbrăcătorii la drumul mare” duceau la existența unei infraționalități ridicate. La aceasta se adaugă lipsa unei forțe polițienești moderne. În mediul rural, ordinea publică era asigurată de „posturile dorbanților” (un caporal, sergent, plutonier cu 2–3 soldați) și de paza colectivă a sătenilor. Nici în orașe, lucrurile nu stăteau mai bine, deși acolo era atestat „polițaiul orașului”.

Să nu uităm faptul că, în lumea satului și chiar în cea urbană domnea acea ancestrală „instituție a răzbunării”, comparabilă cu *vendetta* din localitățile rurale din Sicilia și Sudul Italiei, oamenii făcându-și dreptate singuri. Infrastructura precară a României moderne făcea ca bolnavii psihici să fie „potoliți în butoaie cu apă rece”,

---

⁴² Cezar Avram, Gheorghe Bică, Ion Bitoleanu, Ioan Vlad, Roxana Radu, Elena Paraschiv, *Introducere în istoria dreptului*, București, Editura Fundației România de Măine, 2007, p. 207.

femeile adultere să ajungă „la mânăstire”, criminalii să sfârșească la carierele de sare – „ocne”. Așadar, nu exista prevenție, nu exista educație în mediile privative de libertate, nu existau măsuri de combatere a infracțiunilor specifice Codului Penal.

Parte integrantă a operei legislative a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Codul Penal a fost publicat în anul 1865 și a rămas în vigoare până în anul 1937. Creatorii săi au avut în vedere la elaborarea sa Codul Penal prusian din 1851 și Codul Penal Francez din 1810, ca principale izvoare.

În ceea ce privește structura, Codul Penal de la 1865 debuta cu o serie de „Dispoziții preliminare”, fiind împărțit apoi în trei mari părți: Cartea I – „Despre pedepse și efectele lor”; Cartea a II-a – „Despre crime și delikte în special și despre pedepsele lor”; Cartea a III-a – „Contravențiuni polițienești și pedepsele lor”.

Conceptul care a stat la baza reglementării instituțiilor de drept penal prevăzute în Codul din 1864 era cel al școlii clasice, potrivit căreia infracțiunea era considerată ca fiind o legătură juridică între lege și infractor. Fundamentul dreptului de a pedepsi se întemeia pe liberul arbitru, responsabilitatea morală și pedeapsă. Spre deosebire de legiuirile penale anterioare s-a introdus principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii, ceea ce a constituit un progres incontestabil⁴³.

În funcție de gravitatea faptei sau de pericolul social pe care îl reprezentau, faptele penale erau clasificate în crime, delikte și contravenții⁴⁴. Încadrarea tâlhăriei în categoria crimelor, adică a celor mai grave fapte de natură penală, denotă accentul pe care îl puna legiuitorul acelor vremuri pe combaterea și sancționarea acestor fapte, pe importanța factorilor preventivi, punitivi și educativi în asigurarea ordinii și liniștii publice.

Infracțiune deosebit de gravă, considerată din cele mai vechi timpuri ca o infracțiune îndreptată împotriva patrimoniului, tâlhăria are un dublu obiect juridic, care îmbină „relațiile sociale a căror formare, desfășurare și dezvoltare sunt asigurate prin apărarea patrimoniului”⁴⁵ cu relațiile sociale privind viața, integritatea corporală, sănătatea sau libertatea persoanei⁴⁶.

Deosebit de progresist pentru timpul său, Codul penal al lui Cuza definea tâlhăria drept fapta aceluia „care, prin întrebuițare de violență în contra persoanelor, sau prin amenințări de a omorî sau de a răni îndată, va răpi lucrul altuia cu cuget de a și-l însuși pe nedrept” (art. 317). Observăm că această definiție reușește să îmbine cele două obiecte juridice speciale pe care fapta și le-a păstrat și în zilele noastre⁴⁷, acțiunea de sustragere ilicită a unui bun (caracteristică infracțiunii de furt) fiind dublată

⁴³ I.D. Condurachi, *Trăsăturile caracteristice ale vechiului drept românesc*, în „Revista de drept penal și studii penale”, VIII, nr. 7–10, 1934, pp. 347–420.

⁴⁴ Cezar Avram și colab., *op. cit.*, p. 211.

⁴⁵ Gheorghe Nistoreanu, Vasile Dobrinoiu, Ilie Pascu, Alexandru Boroii, Ioan Molnar, Valerica Lazăr, *Drept Penal, Partea specială*, București, Editura Europa Nova, 1997, p. 193.

⁴⁶ Vasile Dobrinoiu, Ilie Pascu, Gheorghe Nistoreanu, Ioan Molnar, Alexandru Boroii, Valerica Lazăr, *Drept penal, Partea specială*, București, Editura Europa Nova, 1997, p. 220.

⁴⁷ Vintilă Dongoroz și colab., *Noul Cod Penal și Codul anterior. Prezentare comparativă*, București, Editura Politică, 1968, p. 484.

de întrebuințarea violențelor, a amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere asupra persoanei/ persoanelor.

Tâlhăria presupune constrângere fizică sau psihică în scopul anulării rezistenței victimei, respectiv exercitarea asupra acesteia a unor violențe fizice sau a unor amenințări la adresa victimei sau a unor persoane dragi acesteia, prin care autorul înlătură opunerea acesteia în scopul însușirii unuia sau mai multor bunuri.

Dacă avem în vedere structura Codului Penal al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, observăm în primul rând că acesta a incriminat distinct în două articole separate (art. 317 și art. 318) pe de o parte, infracțiunea de tâlhărie în formă simplă și, pe de altă parte, infracțiunea de tâlhărie în formă calificată. Cele două infracțiuni au fost reglementate, alături de circumstanțele agravante – întrebuințarea de „cazne, răniri sau schilodiri asupra persoanei”, întrebuințarea de „bătăi, violențe, amenințări sau rele tratamente” prin care se producea victimei „o boală a minții sau o necapacitate la lucru, sau pierderea auzului ori a limbei sau a facultății de a procrea” (art. 319) ori moartea victimei (art. 320), în cadrul Secțiunii a II-a („Tâlhării”) a Capitolului II – „Crime și delicate în contra proprietăților” din Cartea a II-a, intitulată „Despre crime și delicate în special și despre pedepsele lor”.

Dispoziții interesante, cu impact și în cazul infracțiunii de tâlhărie, se regăsesc și în Capitolul V al Codului penal, intitulat „Despre asocierea făcătorilor de rele și despre vagabonzi” în cadrul dispozițiilor ce reglementează crimele contra liniștei publice, sancționând „orice asociere de făcători de rele, spre vătămarea persoanelor, sau a proprietăților” (art. 213), chiar și simplul fapt al „al organizării cetelor, ori al corespondenței între dânsese cu căpiteniile lor, ori al învoirei privitoare la darea de socotelă sau la împărțirea lucrurilor provenite din delicate” (art. 214) cu reclusiunea (chiar dacă aceste infracțiuni nu erau urmate de săvârșirea altor „crime” (art. 215).

La fel ca și Codul penal prusian din 1851 din care s-a inspirat, Codul penal al lui Cuza incriminează, în art. 317 paragraful 2, și situația în care furtul este urmat de tâlhărie, respectiv atunci când actele de violență sau amenințare sunt întrebuințate fie ca mijloc pentru păstrarea bunului furat, fie ca o soluție disperată pentru ca făptuitorul să-și asigure scăparea.

Din formularea textului legal rezultă că săvârșirea infracțiunii de tâlhărie era de natură să producă un rezultat specific cu caracter complex fie asupra proprietarului bunului, fie asupra altei persoane, și anume: o pagubă patrimonială – ca rezultat principal și un rezultat secundar – constând într-o vătămare a libertății, integrității corporale sau sănătății celui căruia i se sustrage bunul ori a persoanei asupra căreia s-a comis acțiunea de constrângere sau amenințare pentru ca făptuitorul să poată păstra bunul ori să poată scăpa neprins. În cazul modalităților agravate reglementate de art. 319–320, urmarea imediată adiacentă consta în vătămarea gravă – „cazne, răniri sau schilodiri” (art. 319 paragraful 1), „o boală a minții sau o necapacitate la lucru, sau pierderea auzului ori a limbei sau a facultății de a procrea” (art. 319 paragraful 2) ori moartea victimei (art. 320).

Având în vedere ca textul art. 317, paragraful 2 al Codului Penal reglementează o modalitate tipică și o variantă asimilată a infracțiunii de tâlhărie, se impune

precizarea că reglementarea mai sus-menționată se apropie de reglementarea modernă, actuală, potrivit căreia „un făptuitor, care a pornit cu intenția și voința de a comite un furt, va realiza elementul subiectiv din conținutul infracțiunii de tâlhărie dacă, în fața neașteptatei intervenții a victimei sau a unei alte persoane, a recurs la violențe sau amenințări ori la alte constrângeri pentru a-și putea continua acțiunea de furt sau dacă, imediat după consumarea sau curmarea acestei acțiuni, a întrebuițat violența, amenințarea etc. pentru a păstra bunul sau pentru înlăturarea urmelor infracțiunii sau pentru a-și asigura scăparea”⁴⁸.

Împrejurările prevăzute de art. 318 paragrafele 1–4, 319 și 320 din Codul penal cuzian sunt considerate forme agravate ale infracțiunii de tâlhărie:

a) prin folosirea, de către tâlhar(i) sau de către complicii lor, a unei arme „de față sau pe ascuns”;

b) prin participarea a doi sau mai multor făptuitori;

c) pe drumuri publice sau în piețe publice;

d) prin întrebuițarea de bătaii sau rele tratamente;

e) tâlhăria care a avut ca urmare vătămarea corporală, vătămarea integrității psihice a persoanei („boală a minții”), incapacitate de muncă („necapacitate la lucru”), pierderea auzului sau a limbii, pierderea facultății de a procrea, moartea victimei.

În ceea ce privește sancțiunile prevăzute de Codul penal al lui Cuza, pedeapsa pentru infracțiunea de tâlhărie consta în închisoare („recluziune”). În cazul tâlhăriei calificate, pedeapsa era „recluziunea de la 6 ani în sus” – pentru primele patru forme prevăzute de art. 318, „munca silnică pe timp mărginit” – pentru formele prevăzute de art. 319 și munca silnică pe viață – pentru tâlhăria care a avut ca urmare moartea victimei.

Sancțiunile prevăzute de Codul Penal al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, cât și pedepsele aplicate tâlharilor și tănuitorilor încă din secolul precedent dovedesc că tâlhăria era considerată – atunci ca și acum – o infracțiune gravă, o faptă profund antisocială, reprezentând un grad de pericol social ridicat, care rezidă din încălcarea concomitentă a două categorii de norme juridice: pe de o parte, normele care protejează viața, integritatea corporală și sănătatea persoanei, iar, pe de altă parte, norme care asigură existența și dezvoltarea patrimoniului.

Spre deosebire de alte infracțiuni care aduc atingerea avutului, existența infracțiunii de tâlhărie presupune și întrebuițarea de violențe, amenințări sau alte forme de constrângere care pot leza și integritatea fizică sau psihică a persoanei prejudiciate material.

Întrebuițarea actelor de constrângere sporește gradul de pericol social al tâlhăriei întrucât, prin întrebuițarea de violențe sau amenințări ori prin punerea victimei în starea de inconștiență sau neputința de a se apăra, se anihilează opoziția victimei. Actele de violență pot servi nu numai ca mijloc pentru comiterea furtului, ci ele pot fi întrebuițate și ulterior, pentru păstrarea bunului furat, înlăturarea

⁴⁸ Vintilă Dongoroz și colab., *op. cit.*, p. 489.

urmelor infracțiunii sau scăparea făptuitorului, inclusiv această modalitate de a săvârși infracțiunea fiind incriminată în Codul penal al lui Cuza, ca și o serie de variante agravante, fapt ce denotă viziunea novatoare a acestei legiuri penale.

În concluzie, Codul Penal al Domnitorului Alexandru Ioan Cuza a fost o inițiativă legislativă deosebită, al cărei rol major, capital, am putea spune, a fost acela de a pune capăt violențelor, sau cel puțin de a aduce la un nivel scăzut actele de violență calificată, de jaf și chiar crimă, existente în societatea românească, aflată pe primele trepte ale modernizării.

ENSURING PUBLIC ORDER BY PREVENTING AND PUNISHING ROBBERY DURING THE 18TH–19TH CENTURIES: INCRIMINATION OF ROBBERY IN THE CRIMINAL CODE OF ALEXANDRU IOAN CUZA

(Abstract)

During the analyzed period, over 150 years, there was a constant struggle of the Romanian authorities to maintain public order. This was a necessity both for the safety of the inhabitants as well as for that of foreign travelers and for the development of trade and crafts. If the order had not been imposed, it would have come to chaos, to the desolation of the country, to the fleeing of the inhabitants who could not have lived here. In order to achieve this goal the rulers imposed the written law, a barrier to abuse, as well as a series of police measures to defend public order. However, these measures were not sufficient; crimes were perpetuated due to poverty, due to the misconduct and wrongdoings of the Phanariot rulers and those around them, and subsequently because of the disorientation among the population caused by the transformations in the social, political, economic environment. The great merit of Prince Cuza was to be able to create such legislation so that the legal norms laid the foundations of a modern Romanian state in which public order and security were better secured.

A particularly serious offense, which affects not only the individual, but also the public order and the safety of the citizens, the robbery receives a detailed regulation in the Criminal Code of Alexandru Ioan Cuza. The legislator criminalizes, on the one hand, the crime of robbery in a simple form and, on the other hand, the crime of robbery in a qualified form, as well as the aggravating circumstances, which denotes the innovative vision of this criminal law.

Keywords: Criminal Code, crime, public order, punishment / sanction, robbery.